

УДК 81'42: 165.194

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2023.2.12>

А. А. СМЕРЧКО

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземних мов,

Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука»,

м. Рівне, Україна

Електронна пошта: smerchkomehu@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0002-6303-6022>

Д. А. КОЧМАР

кандидат педагогічних наук, доцент,

завідувач кафедри іноземних мов,

Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука»,

м. Рівне, Україна

Електронна пошта: trial2008@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-2896-1546>

І. Ф. БУДЗ

кандидат педагогічних наук, доцент,

завідувач кафедри романо-германської філології,

Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука»,

м. Рівне, Україна

E-mail: ibudz@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-1127-3568>

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ І ТАКТИКИ: ПРОБЛЕМИ УСПІШНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В КОГНІТИВНОМУ ТА ПРАГМАТИЧНОМУ РАКУРСІ

Пропонована стаття присвячена дослідженню комунікативних стратегій і тактик у сучасному дискурсі, та проблемам когнітивного сприйняття й прагматичного впливу у процесі вивчення дисципліни у вищій школі. Наукова розвідка побудована у прагмалінгвістичному руслі, іншими словами, в руслі розгляду функціонування мовних знаків у мовленнєвій комунікації у взаємозв'язку з інтерактивністю її суб'єктів, їх особливостями, спрямованістю психічної активності, реакціями, ситуацією спілкування. Зокрема, досліджується прагматичний вплив контексту, побудований на завоюванні довіри адресата та поляризації навколишньої дійсності в маніпулятивних цілях та створенні ідеологічно вивіреної, на користь певних осіб чи організацій, картини світу у свідомості одержувача інформації, як окремого індивідуума, так і соціуму. Попри досить велику кількість наукових дослідження присвячених комунікативним стратегіям і тактикам та проблемам дискурсу, ще не було здійснено аналізу того, як в процесі вивчення комунікативних стратегій і тактик як дисципліни у вищій школі студенти сприймають окремі стратегії і тактики у когнітивному плані, і як оцінюють можливості і ситуації їх використання у прагматичному плані. Зокрема, робиться акцент на тому, що при аналізі ілюстративного контексту необхідно враховувати фонові знання молодих людей в світлі надзвичайно динамічних в останній час змін у суспільстві і світі, переоцінки реалій дійсності, і, як наслідок, «випадання» із обсягу культурного фону певних знань, або ж ефемерного чи хибного розуміння деяких речей (понять, дій, ситуацій, станів і т. д.). В цьому контексті зазначається, що наведення як ілюстративного матеріалу текстів 5-ти, а тим більш, 10-ти літньої давності викликає у молодих людей певні труднощі, через те, що мовні засоби, застосовані для реалізації визначеної стратегії чи тактики, спираються на реалії чи оцінки, які для студенту не несуть ніякого додаткового семантичного навантаження. Також у статті здійснено спробу ілюстративної демонстрації лінгвокультурних засобів комунікації, які відображають константи національної свідомості, та використовувані для досягнення перлокутивного ефекту у сучасному дискурсі.

Ключові слова: комунікативні стратегії і тактики, маніпулятивна стратегія, перлокутивний ефект, мовні засоби комунікації, мовні маркери.

Вступ. В останній час з'явилася тенденція опису комунікативних стратегій і тактик у різних дискурсах. Це є свідченням того, що вже достатньо сформована певна теоретична база, котра дозволяє перейти до виявлення особливостей реалізації тієї чи іншої стратегії.

Проблема результативної комунікації (як в українській, так і в іноземній мові, на якій ми власне робимо акцент) стояла завжди і є особливо актуальною зараз, коли змістились культурно-лінгвістичні акценти у зв'язку із загостренням як у політично-економічній, так і у соціальній сфері, зокрема у міжкультурній комунікації. І це не зважаючи на те, що з питань комунікативних стратегій і тактик здійснено чимало наукових розвідок. Всі вони мають або загальний характер, тобто визначаються, уточнюються, доповнюються стратегії, що застосовуються у процесі соціальної комунікації і, відповідно, актуальні для тих стратегій тактики. Кількість цих стратегій і тактик в силу об'єктивних причин і аспектів дослідження варіюється у різних науковців, що на наш погляд абсолютно логічно, оскільки у живому спілкуванні немає універсальних формул, хоч і наявні певні принципи, засади і шаблони, які використовуються адресатом мовлення. Зокрема можна навести ґрунтовні наукові розробки Бацевича Ф. С. [Бацевич] з комунікативної лінгвістики, Селіванової О. О. [Селіванова] з теорії мовної комунікації, Пастернак Т. А. про комунікативну стратегію як конструктивна характеристика дискурсу [Пастернак]. Або такі дослідження зосереджені на аналізі конкретного втілення тих чи інших стратегій і тактик в плані використання певних мовних засобів їх реалізації. Тут можемо відзначити цікаві розвідки Schelling T. зі стратегій конфлікту (перевидання від 1990 р.) [Schelling], Місягіної І. М. [Місягіна], Устименко С. Є. [Устименко] зі стратегій ухилення від відповідей в англійському мовному просторі, Гавриш М. М. з невербальної поведінки [Гавриш], Чеберяк А. М. з тактик образи [Чеберяк 2009] та стратегій і тактик жанрі відкритого листа [Чеберяк 2010], Фролової І. Є. [Фролова] зі стратегій конфронтації в англійському дискурсі, Нісаноглу Н. Г. і Мунтян С. Г. [Нісаноглу 2021] зі стратегій дискредитації в англійському публіцистичному дискурсі. Значна кількість вузькоспрямованих

досліджень із зазначених стратегій і тактик свідчить, серед іншого, про індивідуальність мовних засобів окремих адресантів.

Виклад основного матеріалу. Проте, як свідчить практика викладання комунікативних стратегій і тактик у вищій школі, студенти не сприймають їх у прагматичному плані, тобто як такі, що мають практичне застосування, зокрема у процесі повсякденному комунікації. Вважаючи їх теоретичними, штучними засобами, що використовуються лише подекуди і лише у вузькоспеціалізованій сфері комунікації, і є досить формальними. У певному сенсі, по відношенню до деяких стратегій і тактик такі викладки не є хибними, але абсолютно не вірно робити такі узагальнення щодо всіх комунікативних стратегій і тактик. Тут виникають відразу кілька проблем, точніше, «передумовок» щодо фактично успішної реалізації певних стратегій і тактик. Власне це і зумовлює актуальність пропонованої наукової розвідки, метою якої можна окреслити визначення проблем упередженості і нерозуміння функціональності застосування стратегій і тактик комунікації. Оскільки інтерес до проблеми впливової сили одиниць мови і мовлення, як і до текстових реалізацій мовних одиниць не тільки не згасає, але і активно зростає, що є закономірним і досить характерним у переломні моменти історії суспільства і світобудови [Смерчко], з огляду на тенденційність, суб'єктивізм і маніпулятивний характер інформації, що передається.

Як вже було зазначено вище проблеми когнітивного сприйняття і фактичної подальшої прагматичної реалізації комунікативних стратегій і тактик викликають певні труднощі у студентів у вищій школі. Проблеми ці мають комплексний характер і зумовлені низкою лінгвістичних, когнітивних і позалінгвальних чинників. Передусім можна говорити про неправильні попередні когнітивні установки. Наприклад, при викладенні основних принципів стратегій персуазивності, тобто комплексного емоційного і аргументаційного впливу на адресата у ситуації знаходження шляхів досягнення взаємоприйнятних результатів у процесі спілкування, коли обидва співрозмовника зацікавлені у результативній комунікації ми спостерігали реакцію такого типу: – *Ну давайте, про-*

буйте на мене вплинути! або – А ви думаєте, що зможете мене переконати?!

«Педедустановка» на спілкування вже початково не вірна. В цьому випадку доводиться сягати основ теорії комунікації і нагадувати, що ми виходимо з наміру конструктивної комунікації, тобто готовності шукати порозуміння, знаходження консенсусу [Нісаноглу 2020], подальших сфер інтересів спілкування тощо. Студент у наведених вище фразах вже попередньо демонструє неготовність сприймати будь-яку інформацію, тобто стоїть на деструктивних позиціях, не шукає контакту і не зацікавлений у його продовженні. Порушується початкова умова, що всі учасники комунікативного акту зацікавлені у його результативності. Такі, здавалося б, базові основи комунікації на практиці «пробуксовують», адже студент ставить себе в конфронтаційну опозицію до співрозмовника і робить це підсвідомо в силу молодіжного максималізму або принципово із бажання довести свою «стійкість» до певних стратегій і тактик. В такій ситуації необхідно пояснити, що спочатку опонента треба виводити (в міру можливостей) з такого деструктивного стану, а для цього застосовуються вже інші тактики, комунікативні ходи і, як наслідок, інші мовні засоби. Тут вже мова про використання маніпулятивної стратегії, метою котрої є створення у свідомості індивідуума чи соціуму певного (часто хибного чи однобокого) сприйняття реальності дійсності, що за кінцевим рахунком призводить до потрібного для маніпулятора результату. Як ілюстрацію таких маніпулятивних дій для студентів використовувався контекст з *The Washington Post* від 25.09.2019 [Memorandum] також цитований Нісаноглу Н. Г. і Мунтян С. Г.:

The President (D. Trump – вставка наша): I would like you to do us a favor though because our country has been through a lot and Ukraine knows a lot about it. I would like you to find out what happened with this whole situation with Ukraine, they say Crowdstrike. <...> I would like to have the Attorney General call you or your people and I would like you to get to the bottom of it. <...> Whatever you can do, it's very important that you do it if that's possible.

President Zelenskyy: Yes it is very important for me and everything that you just mentioned earlier. For me as a President, it is very important and we

are open for any future cooperation. We are ready to open a new page on cooperation in relations between the United States and Ukraine. <...> I also wanted to tell you that we are friends. We are great friends and you Mr. President have friends in our country so we can continue our strategic partnership. I also plan to surround myself with great people and in addition to that investigation, I guarantee as the President of Ukraine that all the investigations will be done openly and candidly. That I can assure you. [Memorandum]

Як очевидні мовні засоби реалізації маніпулятивного впливу можна вважати багаторазове повторення *I would like*, так і наполеглива впевненість на хоч якісь дії з боку комуніканта в останній наведеній фразі президента Д. Трампа (детальніший аналіз мовних засобів див. [Нісаноглу 2020]). Напряму простежується залежність між концептуальною картиною світу і реалізацією комунікативних стратегій і тактик.

Друга складова проблеми полягає у тому, що ми говоримо про комунікативні стратегії і тактики в іноземній мові. А студент «інстинктивно» і природньо мислить рідною мовою, що відбувається знову ж таки на рівні підсвідомості. Це настановляє умовного індивідуума на деструктивне сприйняття будь-якого контенту, зокрема, іншомовного. Оскільки він елементарно «не відчуває» мовних засобів іноземної мови. Тут вже проблема у рівні володіння цією іноземною мовою і ніякі теоретичні викладки ситуацію кардинально не виправлять.

З іншого боку, навіть при конструктивному підході, ситуацію може погіршувати недостатній рівень володіння лексикуою, емоційно-експресивною зокрема, коли студент не відчуває все семантичне навантаження мовної одиниці, як не прикро, навіть у рідній мові. Це яскраво виявилось у процесі аналітичного розбору тактичних ходів і мовних маркерів зіставлення одного з іншим в рамках персуазивної стратегії наведених Чеберяк А. М.:

І якщо червоний колір у більшовиків символізував помсту, і червоні більшовики помстилися християнам, по-сатанинські знищивши десятки мільйонів їх, то, очевидно, оранжевий колір символізує згасання людської цивілізації і полум'я пекла, в яке вже увійшла Україна (з відкритого листа В. Білошицького [Чеберяк 2010 : 168]).

Де авторка вказує на паралель між соціалістичною революцією 1917 р. та «помаранчевою революцією» в Україні 2004 р. Студенти, у своїй масі, не сприймають негативної установки контексту через бракування фонових знань про революцію 1917 року. І якщо образ *полум'я некла* ще ментально сприймається, то більш складні образно-апелятивні мовні маркери до біблійних символів (червоний у християн символізує пролиту во спасіння кров Христа) взагалі не знаходять відгуку у свідомості молодих індивідуумів в силу тих самих причин. Доводиться у процесі викладання спочатку заповнювати ці культурно-фонові лакуни, без яких неможливе адекватне сприйняття вказаного контексту, зокрема першої частини.

У той же час інший іноземний контекст, де використовуються мовні маркери *pawn* «пішак», *chess game* «гра в шахи», *board* «[шахова] дошка» сприймається абсолютно адекватно, найвірогідніше у силу популярності і поширеності парафрастичної побудови «політика – гра в шахи»:

What a joy it is to be mired in the nineteenth century when diplomacy was a chess game. It's a pity our corporatists are still playing by nineteenth century rules and have yet realize that under twenty-first century rules the lowly pawn now carries a Kalashnikov, moves with the same impunity as the queen, can leave the board, hide behind the game box, and blow away the King and the Queen as they pass. It is the ineptitude of those in power that gives life its black humor [Чеберяк 2010 : 167].

Також чинником, який спричинює скептицизм, щодо реальної можливості персуазивного впливу комунікативних стратегій і тактик є імпліцитне проєціювання на своє я, без урахування всього ситуативно-рольового оточення. Тобто маємо прояви на зразок «на мене це не діє», «а чому я маю це робити», «хай собі говорить, чому я маю його/її слухати» і далі в такому ж плані. Що нас знову ж таки повертає до початково не вірних установок. Виходом з такої ситуації в ракурсі практичного тренінгу з комунікативних стратегій і тактик є створення певного роду рольової гри з чітко окресленими для сторін формами і рамками. Наприклад, моделювання ділових неогоціцій, коли обидвом сторонам ставиться обов'язкова умова отримати певні преференції для умовної

фірми / компанії / особи в процесі комунікації, також без переходу на особистості і з вимогою дотримання «протоколу» розмови. Це спонукає співрозмовників шукати певні лексичні засоби у бік адресата тим самим застосовуючи релевантні стратегії, тактики і тактичні ходи. Після такого рольового моделювання проводиться аналіз з акцентування на використанні стратегії та мовні і позамовні засоби. Практика свідчить, що в подібних комунікативних умовах кожен з мовців апробує кілька стратегій. В цьому контексті можна говорити про основну стратегію, яка на даному етапі комунікативної взаємодії є найбільш значущою з погляду ієрархії мотивів і цілей, та допоміжні стратегії, що сприяють ефективній організації комунікації, оптимальному впливу на адресата.

Ватро також зауважити, що заледве не єдиною сферою мовленнєвої діяльності у які студенти неозброєним оком бачать, і за якою визнають дієвість використання комунікативних стратегій і тактик є журналістика, тобто мова мас-медіа. Майже всі студенти, з якими нам довелося працювати погоджуються з тим, що різний вплив на адресата і успішність різних ЗМІ напряму пов'язані із тим, як вони цей вплив формують і як досягають результату цього мовленнєвого впливу. Хоча спостерігається і примітивне сприймання результативності певних ресурсів по принципу «правду пишуть» чи «неправду», «добре пишуть» (доступно для певної соціальної групи) чи «недобре» (нечитабельно, зарозуміло, занадто алегорично). Проте, це саме той благодатний ґрунт, на якому досить зручно аналізувати мовні засоби впливу на адресата, продемонструвати функціональність, прагматичність і дієвість комунікативних стратегій і тактик.

З методичної точки зору можна пропонувати студентам проаналізувати комунікативні стратегії і тактики за такими позиціями:

1. Мотив мовленнєвої дії – мета комунікативної стратегії і тактик, на яких вона реалізується.
2. Спроба окреслити тип комунікативної стратегії.
3. Комунікативні тактики, за яких реалізується визначена стратегія
4. мовні маркери та типові комунікативні ходи, організація висловлювання.

Всі мас-медіа, так чи інакше, відіграють активну роль у процесі імплементації сторонніх думок, оцінок, реакцій, ідей, цінностей тощо у свідомість людини. Найвищою формою такого мовленнєвого впливу вважається маніпуляція. Мовна маніпуляція реалізується в процесі взаємодії учасників комунікативного акту, коли адресант шляхом прихованого впровадження в психіку адресата установок, змушує останнього перебудувати свої погляди, думки, настрої. Відбувається експліцитний та імпліцитний вплив адресанта на адресата.

Засоби масової інформації, які наприклад, висвітлюють бойові дії в Україні раціонально та емоційно впливаючи на адресата, здійснюють в такий спосіб маніпулятивний намір певної зацікавленої особи або групи осіб, що призводить до спотворення реальної картини світу, примітивізації, або, навпаки, гіперболізації тієї чи іншої реалії у свідомості адресата. Наприклад:

Ukrainian forces suffer 'stiff resistance' and losses in assault on Russian lines. <...> Ukrainian forces have suffered losses in heavy equipment and soldiers as they met greater than expected resistance from Russian forces in their first attempt to breach Russian lines in the east of the country in recent days, two senior US officials tell CNN. Published 9:56 AM EDT, Thu June 8, 2023 [Ukrainian].

Використання у наведеному контексті фраз 'stiff resistance', яка вже імпліцитно емоційно підсилює подальше *losses* створюючи ефект «сугестії», може слугувати прикладом стратегії створення психологічного напруження. Це, до речі, вважається найпоширенішою основною стратегією багатьох американських видань.

В іншому контексті від агентства Рейтерс простежується намір маніпулятивного впливу на читача:

In the event, the protesters kicked and partially destroyed a book they said was the Koran but left the area after one hour without setting it alight. The Koran, the central religious text of Islam, is believed by Muslims to be a revelation from God. Reuters. July 20, 2023 7:04 PM [Iraq].

Фраза *a book they said was the Koran* містить імпліцитний натяк на те, що автор ставить під сумнів чи дійсно вказана книга була Кораном. Хоча в попередньому абзаці статті однозначно

вказується, що йдеться саме про священну для мусульман книгу:

Anti-Islam protesters <...> had applied for and received permission from Swedish police to burn the Koran outside the Iraqi embassy on Thursday [Iraq].

Мовний вплив може не мати яскравого вираженого протекціоністського спрямування, а містити лише певні мовні маркери, що імпліцитно формують очікуване сприйняття контексту. Наприклад, таке:

U.S. had intelligence of detailed Ukrainian plan to attack Nord Stream pipeline.

The CIA learned last June, via a European spy agency, that a six-person team of Ukrainian special operations forces intended to sabotage the Russia-to-Germany natural gas project. The Washington Post June 6, 2023 at 10:52 a.m. EDT [U.S. had].

Перший абзац (заголовок статті) побудований на ствердженні про причетність України до підризу «Північного потоку». Така конструкція стверджувального речення вказує відразу на два підтекстові моменти для обізнаного читача: натяк на те, що автори статті навіть не припускають думки про причетність США до цієї диверсії (на фоні гучних звинувачень Сеймура Херша) і безапеляційне ствердження, що винна Україна. Причому дієслівний маркер *to sabotage* по відношенню до союзника (Німеччини) має формувати, як мінімум, негативне ставлення до цих дій.

Pentagon watchdog finds some Western weaponry sent to Ukraine was stolen before being recovered last year. Criminals, volunteer fighters and arms traffickers in Ukraine stole some Western-provided weapons and equipment intended for Ukrainian troops last year before it was recovered, according to a Defense Department inspector general report obtained by CNN. CNN. Published 4:59 PM EDT, Thu July 20, 2023 [Pentagon].

В наведеному контексті немає експліцитного впливу, але ставлення в один ряд слів *criminals, volunteer fighters, arms traffickers* створює негативну конотацію і формує упереджене уявлення про низькі моральні якості і соціальну відповідальність волонтерів і добровольців, порівнюючи їх до криміналітету і нелегальних торговців зброєю.

Ще один заголовок, який можна навести як приклад мовного впливу: *Australian in Ukraine's*

International Legion alleges 'incompetent' commanders are putting soldiers in danger. ABC News. 2023-07-20 [Australian].

Вибрані лінгвістичні засоби *'incompetent' commanders* реалізують в цьому заголовку персуазивний ефект.

Здебільшого основною прагматичною метою мас-медія є досягнення різного роду перлокутивного ефекту. Це і ефект «серійності», і маніпуляція свідомістю адресата шляхом навіювання, що часто базується на оперуванні емоційними доводами, і ефект створення чи підтримування стереотипів або «навішування ярликів», що дозволяє індивідууму чи соціуму спростити сприйняття реалій дійсності і, звичайно ж, дуалізм «свій» – «чужий», часто втілений у формі протиставлення «ми – вони».

Висновки. Таким чином, аналізуючи лише «шапки» статей іноземних засобів масової інформації, можна візуалізувати маніпулятивні (і не тільки) стратегії і тактики для студентів, підтверджуючи тезу про їх реальну дієвість в повсякденному інформаційному мовному просторі. Це лише поверхневий шар, образно кажучи «верхівка айсберга», яка тим не менш може наочно продемонструвати функціональну ефективність комунікативних стратегій і тактик. Наведений вище ілюстративний матеріал зайвий раз свідчить, як не раз відзначалося у наукових розвідках дослідниками теорії комунікації, що вибір мовних засобів не є нейтральним. Вибір мовних засобів здатний нав'язувати певне ставлення до змісту повідомлення, тобто спрямовувати та керувати сприйняттям і розумінням. А певні лінгвістичні засоби мають сильний впливовий потенціал.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. 2-ге вид. доп. Київ: Видавничий центр «Академія», 2009. 376 с.
2. Гавриш М. М. Невербальна поведінка в ситуаціях соціального і ситуативного домінування. *Мова і суспільство: зб. наук. праць*. Випуск 1. Л.: Видавництво Львівського університету ім. І. Франка. 2010. С. 208-215.
3. Місягіна І. М. Стратегія ухильності у відповідях на запитання в сучасному англомовному художньому дискурсі: дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / Місягіна Ірина Михайлівна. Львів. 2010. 219 с.
4. Нісаноглу Н. Г., Мунтян С. Г. Маніпулятивна стратегія як стратегія дискурсивної реалізації концепту консенсусу в англомовному публіцистичному дискурсі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Том 31 (70) № 4 Ч. 2 2020. С. 144-148.
5. Нісаноглу Н. Г., Мунтян С. Г. Стратегія дискредитації в англомовному публіцистичному дискурсі. *Науковий вісник херсонського державного університету*. Серія: Германістика та міжкультурна комунікація. Випуск 2. 2021. Херсон. 2021. С. 43-47.
6. Пастернак Т. А. Комунікативна стратегія як конструктивна характеристика дискурсу / Т. А. Пастернак // *Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]*. Сер.: Філологічна. 2013. Вип. 38. С. 215-217. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2013_38_68
7. Селіванова О. О. Основи теорії мовної комунікації: Підручник. Черкаси: Видавництво Чабаненко Ю.А., 2011. 350 с.
8. Смерчко А. А. Фразеологічні інновації як відображення сприйняття світу: дис... канд. філол. наук: 10.02.01, 10.02.02. Дрогобич, 1997. 223 с.
9. Устименко С. Є. Особливості реалізації стратегії ухильня від відповіді у конфліктно спрямованому англомовному побутовому дискурсі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологічна». Випуск 53. 2015. С. 252-256.
10. Фролова І. Є. Регулятивний потенціал стратегій конфронтації у англомовному дискурсі: автореферат дис... канд. філол. наук: 30.06.15. Харків. 2015. 36 с.
11. Чеберяк А. М. Тактика образи: комунікативні ходи, мовні та мовленнєві засоби реалізації (на матеріалі текстів мовленнєвого жанру «відкритий лист»). *Наук. вісник Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки*. Серія «Філологічні науки. Мовознавство». Луцьк: Вид-во Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2009. № 17. С. 88–93.
12. Чеберяк А. М. Мовленнєвий жанр «відкритий лист»: комунікативно-прагматичні аспекти організації (на матеріалі української, польської та англійської мов): дис... канд. філол. наук: Львів, 2010. 255 с. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/259/1/Чеберяк%20Анна%20Миколаївна.pdf>
13. Schelling T.C. *The Strategy of Conflict*. Harvard University Cambridge. Massachusetts. London. 1990. 328 p.

ДЖЕРЕЛА

1. Australian in Ukraine's International Legion alleges 'incompetent' commanders are putting soldiers in danger / ABC. URL: <https://www.abc.net.au/news/2023-07-20/soldier-blows-whistle-on-ukraine-commanders/102610670> (дата звернення 19.07.2023).

2. Iraq expels Swedish ambassador over planned Koran burning / Reuters. URL: <https://www.reuters.com/world/swedish-embassy-baghdad-stormed-set-alight-source-witness-2023-07-19/> (дата звернення 21.07.2023).
3. Memorandum Of Telephone Conversation / VOA News. URL: <https://www.voanews.com/a/president-trumps-telephone-conversation-ukrainian-president/6137591.html> (дата звернення 18.07.2023).
4. Pentagon watchdog finds some Western weaponry sent to Ukraine was stolen before being recovered last year / CNN. URL: <https://edition.cnn.com/2023/07/20/politics/pentagon-watchdog-report-ukraine-weaponry/index.html#:~:text=Criminals%2C%20volunteer%20fighters%20and%20arms,general%20report%20obtained%20by%20CNN> (дата звернення 20.07.2023).
5. U.S. had intelligence of detailed Ukrainian plan to attack Nord Stream pipeline / The Washington Post. URL: <https://www.washingtonpost.com/national-security/2023/06/06/nord-stream-pipeline-explosion-ukraine-russia/> (дата звернення 20.07.2023).
6. Ukrainian forces suffer 'stiff resistance' and losses in assault on Russian lines / CNN. URL: <https://edition.cnn.com/2023/06/08/politics/ukraine-forces-resistance/index.html#:~:text=Ukrainian%20forces%20have%20suffered%20losses,senior%20US%20officials%20tell%20CNN> (дата звернення 20.07.2023).

REFERENCES

1. Batsevych, F. S. (2009). *Osnovy komunikativnoi linhvistyky* [Basics of communicative linguistics] (p. 350). Kyiv: Vydavnychi tsestr "Akademiiia" [in Ukrainian].
2. Havrysh, M. M. (2010). Neverbalna povedinka v sytuatsiakh sotsialnoho i sytuatyvnoho dominuvannia [Nonverbal behavior in situations of social and situational dominance]. *Mova i suspilstvo: zb. nauk. prats.* Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoho universytetu im. I. Franka, 1, 208-215 [in Ukrainian].
3. Misiachina, I. M. (2010). Stratehiia ukhlynosti u vidpovidiakh na zapytannia v suchasnomu anhlovnomu khudozhnomu dyskursi [The Strategy of Evasion in Answering Questions in Contemporary English-Language Artistic Discourse] (p. 219). [Dissertation... of Candidate of Philological Sciences]. Lviv [in Ukrainian].
4. Nisanohlu, N. H., & Muntian, S. H. (2020). Manipuliatyvna stratehiia yak stratehiia dyskursyvnoi realizatsii kontseptu konsensus v anhlovnomu publitsystychnomu dyskursi [Manipulative strategy as a strategy of discursive implementation of the concept of consensus in English-language journalistic discourse]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii.* 31 (70) nr 4 Pt 2. 144-148 [in Ukrainian].
5. Nisanohlu, N. H., & Muntian, S. H. (2021). Stratehiia dyskredytatsii v anhlovnomu publitsystychnomu dyskursi [The strategy of discrediting in English journalistic discourse]. *Naukovi visnyk khersonskoho derzhavnoho universytetu. Serii: Hermanistyka ta mizhkulturna komunikatsiia.* 2, 43-47 [in Ukrainian].
6. Pasternak, T. A. (2013). Komunikativna stratehiia yak konstruktivna kharakterystyka dyskursu [Communicative strategy as a constructive characteristic of discourse]. *Naukovi Zapysky Natsionalnoho Universytetu "Ostrozka Akademiiia". Serii: Filolohichna,* 38, 215-217. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2013_38_68 [in Ukrainian].
7. Selivanova, O. O. (2011). *Osnovy teorii movnoi komunikatsii: Pidruchnyk* [Basics of the theory of language communication: Textbook] (p. 350). Cherkasy : Vydavnytstvo Chabanenko, Yu. A. [in Ukrainian].
8. Smerchko, A. A. (1997). *Frazeolohichni innovatsii yak vidobrazhennia spryiniattia svitu* [Phraseological innovations as a reflection of world perception] (p. 223). [Dissertation... of Candidate of Philological Sciences] [in Ukrainian].
9. Ustymenko, S. Ye. (2015). Osoblyvosti realizatsii stratehii ukhlynnia vid vidpovidi u konfliktno spriamovanomu anhlovnomu pobutovomu dyskursi [Peculiarities of implementation of the response avoidance strategy in conflict-oriented English-language household discourse]. *Naukovi Zapysky Natsionalnoho Universytetu "Ostrozka Akademiiia". Serii "Filolohichna,"* 53, 252-256 [in Ukrainian].
10. Fpolova, I. Ye. (2015). *Rehuliatyvnyi potentsial stratehii konfrontatsii u anhlovnomu dyskursi* [Regulatory potential of confrontation strategies in English discourse] (p. 36). [Thesis of Dissertation... of Candidate of Philological Sciences]. Kharkiv [in Ukrainian].
11. Cheberiak, A. M. (2009). Takyka obrazy: komunikativni khody, movni ta movlenniivi zasoby realizatsii (na materialy tekstiv movlennievoho zhanru «vidkryti lyst») [Image tactics: communicative moves, language and speech means of implementation (on the material of the texts of the "open letter" speech genre)]. *Nauk. visnyk Volyn. nats. un-tu im. Lesi Ukrainky. Serii «Filolohichni nauky. Movoznavstvo».* Lutsk : Vyd-vo Volyn. nats. un-tu im. Lesi Ukrainky, 88-93 [in Ukrainian].
12. Cheberiak, A. M. (2010). *Movlenniivi zhanr «vidkryti lyst»: Komunikativno-prahmatychni aspekty orhanizatsii (na materialy ukrainskoi, polskoi ta anhliiskoi mov)* [Speech genre "open letter": communicative and pragmatic aspects of the organization (based on the material of Ukrainian, Polish and English languages)] (p. 255). [Dissertation... of Candidate of Philological Sciences, Ivan Franko National University of Lviv] [in Ukrainian]. <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/259/1/Чеберяк%20Анна%20Миколаївна.pdf>
13. Schelling, T. C. (1990). *The Strategy of Conflict*. Harvard University Cambridge. Massachusetts. London.

SOURCES

1. Australian in Ukraine's International Legion alleges 'incompetent' commanders are putting soldiers in danger. *ABC*. URL: <https://www.abc.net.au/news/2023-07-20/soldier-blows-whistle-on-ukraine-commanders/102610670> (date of access: 19.07.2023).
2. Iraq expels Swedish ambassador over planned Koran burning. *Reuters*. URL: <https://www.reuters.com/world/swedish-embassy-baghdad-stormed-set-alight-source-witness-2023-07-19/> (date of access: 21.07.2023).
3. Memorandum Of Telephone Conversation. *VOANews*. URL: <https://www.voanews.com/a/president-trumps-telephone-conversation-ukrainian-president/6137591.html> (date of access: 18.07.2023).
4. Pentagon watchdog finds some Western weaponry sent to Ukraine was stolen before being recovered last year. *CNN*. URL: <https://edition.cnn.com/2023/07/20/politics/pentagon-watchdog-report-ukraine-weaponry/index.html#:~:text=Criminals%2C%20volunteer%20fighters%20and%20arms,general%20report%20obtained%20by%20CNN> (date of access: 20.07.2023).
5. U.S. had intelligence of detailed Ukrainian plan to attack Nord Stream pipeline. *The Washington Post*. URL: <https://www.washingtonpost.com/national-security/2023/06/06/nord-stream-pipeline-explosion-ukraine-russia/> (date of access: 20.07.2023).
6. Ukrainian forces suffer 'stiff resistance' and losses in assault on Russian lines. *CNN*. URL: <https://edition.cnn.com/2023/06/08/politics/ukraine-forces-resistance/index.html#:~:text=Ukrainian%20forces%20have%20suffered%20losses,senior%20US%20officials%20tell%20CNN> (date of access: 20.07.2023).

A. A. SMERCHKO

*PhD in Philological, Associate Professor,
Associate Professor of Foreign Languages Department,
Private Higher Education Establishment "Academician Stepan Demianchuk International University
of Economics and Humanities", Rivne, Ukraine
E-mail: smerchkomehu@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0002-6303-6022>*

D. A. KOCHMAR

*PhD in Pedagogics, Associate Professor,
Head of Foreign Languages Department,
Private Higher Education Establishment "Academician Stepan Demianchuk International University
of Economics and Humanities", Rivne, Ukraine
E-mail: trial2008@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-2896-1546>*

I. F. BUDZ

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Head of Romano-Germanic Philology Department,
Private Higher Education Establishment "Academician Stepan Demianchuk International University
of Economics and Humanities", Rivne, Ukraine
E-mail: ibudz@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-1127-3568>*

COMMUNICATIVE STRATEGIES AND TACTICS: PROBLEMS OF SUCCESSFUL COMMUNICATION IN A COGNITIVE AND PRAGMATIC PERSPECTIVE

The proposed article is devoted to the research of communicative strategies and tactics in modern discourse, and the problems of cognitive perception and pragmatic influence in the process of studying a discipline in higher education. Scientific research is built in the pragmalinguistic direction, in other words, in the direction of examining the functioning of language signs in speech communication in relation to the interactivity of its subjects, their features, the direction of mental activity, reactions, and the communication situation. In particular, the pragmatic influence of the context, built on winning the trust of the addressee and polarizing the surrounding reality for manipulative purposes

and creating an ideologically verified, in favor of certain persons or organizations, picture of the world in the mind of the recipient of information, both an individual and society, is investigated. Despite a fairly large number of scientific studies devoted to communicative strategies and tactics and discourse problems, there has not yet been an analysis of how, in the process of studying communicative strategies and tactics as a discipline in higher education, students perceive certain strategies and tactics cognitively, and how they evaluate the possibilities and situations of their use pragmatically. In particular, emphasis is placed on the fact that when analyzing the illustrative context, it is necessary to take into account the background knowledge of young people in the light of extremely dynamic recent changes in society and the world, reassessment of the realities, and, as a result, "falling out" of the scope of the certain knowledge cultural background, or ephemeral and erroneous understanding of some things (concepts, actions, situations, states, etc.). In this context, it is noted that quoting as illustrative material five-year, and all the more, ten-year-old texts causes certain difficulties for young people, due to the fact that the linguistic means used to implement a certain strategy or tactic are based on realities or assessments that do not carry any additional semantic load for the student. The article also attempts an illustrative demonstration of linguistic and cultural means of communication that reflect the constants of national consciousness and are used to achieve a perlocutionary effect in modern discourse.

Key words: communicative strategies and tactics, manipulative strategy, perlocutionary effect, language means of communication, language markers.